

INTERJÚ KUKNYÓ JÁNOSSAL, A SZABOCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI
PEDAGÓGIAI INTÉZET NYUGALMAZOTT IGAZGATÓJÁVAL

F. A.: Hogyan és mikor került a Pedagógiai Intézet élére?

K. J.: 1985-ben kerültem ebbe az intézetbe, korábban a megyei tanács művelődési osztályvezetője voltam. Hosszabb ideig készültem arra, hogy valahol a szolgáltatásban, vagy visszamenve a felsőoktatásba (nevezetesen a tanárképzésbe) folytatom a pályámat. Akkor volt némi lehetősége annak, hogy az intézmény képét saját elképzelésem, koncepcióm szerint alakítsuk ki. Például 1981-ben, messze megelőzve az 1985-ös törvényt, a tanácstól már áthoztuk a kabinetbe a szakfelügyeletet. Az volt az érdekes, hogy ment a nagy harc 1985-86-ban, hogy kié legyen a szakfelügyelet, a hatalomé vagy a szolgáltatási intézményé. Akkor már hat éve itt volt, és ez valójában senkinek nem tűnt fel. Igaz, hogy a fővárosban ez már korábban megtörtént, ha jól emlékszem, Mezei Gyuláék már 1978-ban átvitték a szakfelügyeletet a pedagógiai intézetbe. Tehát tudatosan fejlesztettem a pedagógiai szolgáltatást, mert valahogyan a tanácsi múltam, az ott eltöltött tizenkét év fokozatosan meggyőzött arról, hogy hatalmi eszközökkel a magyar közoktatásban lényeges változtatásokat nem lehet végrehajtani, csak szakmai eszközökkel. Máig is ez a mániám. A szakmát csak szakmával lehet fejleszteni. Hatalmi eszközökkel meg lehet gyorsítani a feltételek kialakítását, vagy lehet fékezni a folyamatokat, de a fejlesztés alapvető feltétele az, hogy sokszínű szolgáltatás álljon segítségére mindazoknak, akik fejleszteni akarnak. Tehát bennünk egy olyan szakmai szolgáltató rendszer ötlete fogalmazódott meg akkor, amely iskola közeli lesz, és amely a továbbképzéstől a taneszközökig mindent közelvisz az iskolához, a pedagógushoz, szinte bemegy az órára. Tehát nem úgy jöttem ide, hogy át kellett jönnöm, hanem tudatos előkészítés után, jó tárgyi és személyi feltételekkel kialakított intézménybe jöttem át. Abban az időben negyven ember dolgozott az intézetben, ez nagy apparátus volt. A minőségre jellemző, hogy átjövetelem után már egy évvel hat fő doktorátussal rendelkezett. Egyébként az intézet a Nevelési Tanácsadóból, a Pályaválasztási Tanácsadóból és a Pedagógiai Kabinetből állt. 1985-ben ebből a három intézményből csináltuk meg a pedagógiai intézetet, így jött össze a negyven fős apparátus. Ekkor még az áthelyező bizottság is itt működött. Ez akkor modern intézménynek, egyedi vállalkozásnak számított az országban.

1985 után, az új törvény életbe lépésével úgy tűnt, hogy a minisztérium egyértelmű intézetpárti, és a pedagógiai intézetek valóban a magyar közoktatás szolgáltató bázisává fejlődnek. Olyan szakmai bázist adnak, amelyek tényleg hatékonyan fogják szolgálni a magyar közoktatást. Ezt azonban két dolog akadályozta. Az egyik az volt, hogy 1985 és 1990 között a pedagógiai intézetek tulajdonképpen az őket fenntartó tanácsi apparátussal kerültek érdekellentétbe, hiszen a funkciók és a feladatok onnan jöttek át. Azt pedig tudjuk, hogy ha egy apparátus elveszti a funkcióját, hogyan viselkedik. Ez országos szinten is megjelent. Itt nálunk ezt viszonylag jól kézben tudtuk tartani, hiszen onnan jöttem át, és a kollegáim egy részét is magammal hoztam. De néhány belső kis csatát itt is meg kellett vívni, közben a pedagógiai intézet fokozatosan erősödött, a tanácsi igazgatás pedig közismert módon leépült.

1990 után viszont, a rendszerváltást követően állítólag attól a Beke Katától – aki párthívei között a leglojálisabb volt e kérdésben – származott az a kijelentés, hogy a pedagógiai intézeteket „a kommunisták csinálták a kommunistáknak”, azaz maguknak. Néhány helyen való igaz, hogy mentsvár volt az intézet, ahová „ejtőernyőzni” lehetett, ahová politikai pályáról kerültek be a káderek a rendszerbe. Így döntően politikai okok miatt a kulturális kormány szembefordult ezzel az intézményrendszerrel, és elkezdte lebegtetni. Utána pedig

megszervezte mögötte azt a hatalmi struktúrát, amelyet ROK-oknak, meg TOK-oknak neveztek. Először úgy volt, hogy teljesen, aztán pedig, hogy részben ezek veszik át az intézetek feladatait. Az anyagi forrásokat elvonták. Ez oda vezetett, hogy az évek során intézetünk apparátusából tizenöt főt le kellett adni, azaz összébb kellett húzódnunk. Ez nálunk stratégiai váltással járt együtt. Korán ébredtünk, és arra jöttünk rá, hogy ha összébb kell húzódnunk, akkor elsősorban olyan területeket adunk le, mint a pályaválasztás egy részét, a nevelési tanácsadót, az áthelyező bizottságot, közben megpróbáljuk megmenteni a pedagógiai szolgáltatásokat, és az ahhoz kapcsolódó szellemi kapacitást. Tehát a szakmai szolgáltató funkció megtartására törekedtünk. A legnagyobb érvágás a szaktanácsadói rendszer felszámolása volt. Mi ugyan végig meg tudtuk tartani a szaktanácsadóinkat, de sokkal kisebb létszámmal, mint korábban. De végig tartani tudtuk, és ez volt a lényeg. Még az elmúlt két évben is megtartottunk valamit belőle, mert pályázatokkal szereztünk rá pénzt. A megyei pedagógiai intézetek életképességét ez az időszak jelentősen növelte. Elindította a piacodást: amit addig ingyen adtunk, azért most pénzt kellett kérni. Olyan új szolgáltatásokat vezettünk be, amiből pénzt tudtunk szerezni, hogy el tudjuk tartani magunkat, és ezzel egyidőben tovább bővítjük az iskolák felé kínálatunkat.

F. A.: Tudna konkrét példákat említeni?

K. J.: Például beindítottuk a Hírmondót, vagyis a híreket és a fontosabb szakmai információkat egy alkalmi folyóiratba gyűjtöttük össze. A továbbképzésekért is pénzt kértünk. Nyári rendezvényeket, különböző tanácskozásokat szerveztünk. Könyveket adtunk ki, videóstúdiót, taneszközjavító műhelyt és nyomdát üzemeltettünk. Tehát minden olyasmivel próbálkoztunk, amivel pénzhez tudtunk jutni. Egy időben szerény haszon reményében, a kárpátaljai magyar iskolák támogatását és segítségét is felvállaltuk, persze itt más szempontok is motiváltak. Túlélési küzdelmet jelentett ez a korszak, de végül is kialakult egy olyan arculata az intézménynek, tárgyi, dologi és személyi feltételekkel együtt, amellyel az elsők között voltunk az országban. Akkor, amikor más intézmények csak néhány szobát birtokoltak, mi ezt az egész 1300 négyzetméteres épületet fenn tudtuk tartani. Például állandó tankönyvbemutató boltot hoztunk létre, így tankönyvkereskedelemmel is elkezdtünk foglalkozni. Ez még ma is megy. Emellett videóstúdióinkban filmeket készítettünk, árusítottunk és másoltunk az iskoláknak. Ezeknek egy része, sajnos, már megszűnt. De most már mások a viszonyok, így egy részüket nem is nagyon sajnálom, mert helyettük új dolgokat hoztunk létre. A túlélést az előbb felsorolt dolgok segítségével tudtuk megoldani. Hiszen akkor a költségvetésünk ötven százalékát magunknak kellett megkeresnünk. Minden fillért meg kellett ragadnunk.

Akkoriban igazán nagy veszteség azért ért bennünket, mert akik tehették, mind leléptek. Ide a lábát elhelyezkedési szándékkal az a pedagógusember nem tette be, aki másutt is elkelt. Hiába hirdettünk meg állást, senki sem jelentkezett, mert azt mondták, hogy ezeket az intézeteket úgymint megszüntetik, hát ki megy oda... Ez akkor volt, amikor a ROK-okat szervezték. Aki például doktorátussal, illetve magasabb kvalifikációval rendelkezett, az elment. Itt dolgozott abban az időben például a nyíregyházi egészségügyi főiskola mostani igazgatója, a Krúdy Gimnázium mostani igazgatója, itt dolgozott egy azóta kandidált pszichológus és egy irodalmár a főiskoláról. Ezek az emberek, akikkel én egy új innovációs csoportot alakítottam ki, mind elmentek. Nem bírták ezt a lebegtetett, fojtott helyzetet. Hasonló módon a szaktanácsadói csoport is lépésről lépésre leépült, nem tartottak ki, aki tehette, elment. Tehát ez egy nagyon nehéz időszak volt. Mégis azt mondom, hogy összességében nem vesztesen kerültünk ki ebből a helyzetből. Ekkor történt ugyanis egy tevékenységváltás, a több lábbon állás megvalósítása, és ekkor kezdődött az iskolákkal egy szorosabb kapcsolat kiépítése.

Amelyik pedagógiai intézet ezt nem vállalta, az olyan is lett. Komoly szakmai vita folyt akkoriban a pedagógiai intézetek között arról, hogy mit is csináljunk. Az egyik lehetőség az volt, amit mi is csináltunk: egy szolgáltató jellegű intézet kialakítása. Bizonyítási kényszerben éltünk, és ezzel legitimizálni tudtuk magunkat, hiszen a pedagógusokhoz minden nap eljutott valami, vagy a Hírmondónk, vagy egyéb kiadványunk, ott voltunk az iskolákban. Volt olyan irányzat is a pedagógiai intézetek között, hogy kutató-fejlesztő munkát kell elsősorban végezni, ilyen irányba kell továbbmenni. Ez a fajta munka akkor nem túlságosan érdekelte a pedagógus társadalmat. Erre voltak és vannak sokkal felkészültebb cégek az országban, tehát erre nincs szükség. Mi akkor úgy éreztük, hogy megtaláltuk a helyünket, és akkor alakult ki az intézet mai struktúrája, tevékenységi köre és szerkezete. Így ez az időszak az összes nyavalyáival és gyötrelmeivel együtt, egy kemény tanulással és helykereséssel párosulva, végső soron intézetünk szakmai megerősödését, elfogadását segítette.

F. A.: Milyen kapcsolatban voltak a TOK-okkal, és mi történt, amikor ezek megszűntek?

K. J.: Valójában a mindennapi munkában sem a megalakulását, sem a jelenlétét nem nagyon vettük észre. Ők egymás között kommunikáltak. Végül is az a szervezet is lehetett volna jó, mert minden szervezet lehet jó is meg rossz is. Önmagában ez a szervezet sem volt elképzelhetetlen a magyar oktatási rendszerben. Lett volna helye is, mert a szakmai kontrollnak, ami az iskola felett működik (ha az jól működik) van egy olyan hatása is, hogy védelmet nyújt az iskolák számára a szakszerűtlen beavatkozások ellen. Ha önmagát úgy fogja fel első perctől kezdve, hogy reális szakmai kontrollt gyakorol az intézmények felett pedagógiai, igazgatási és pénzügyi értelemben, akkor ez azt jelentette volna, hogy azok a „dilettáns” testületek, amelyek ma élet és halál urai az iskolák felett, nem működhetnének így. Tehát lehetett volna jó is, de végül is teljesen működésképtelen volt az első perctől kezdve. Ennek az volt az oka, hogy kimondottan politikai alapon válogatták össze a kádereiket, és működésükben a politikai cél volt az elsődleges. Így gyakorlatilag nem tudtak működni. Először velünk szemben teljesen ellenségesen viselkedtek, de az idő múlásával fokozatosan rátaláltak a pedagógiai intézetekre és rájöttek arra, hogy nélkülünk nem tudnak megmozdulni. Az is rossz elképzelés volt, hogy két vagy három megyét akartak átfogni, mert a magyar infrastruktúra erre nem alkalmas. Ha már csinálták, talán szerencsésebb lett volna, ha a megyékhez telepítik le ezt a szervezetet, mint más minisztériumok is tették, amikor létrehozták dekoncentrált megyei intézményeiket. Minket nem zavart volna, mert mi távol akartuk magunkat tartani minden hatalmi döntéstől, mi szolgáltatók voltunk. Ilyen értelemben alig vettük észre, hogy voltak, és alig vettük észre, hogy megszűntek. Ezt a mindennapi munka szintjére értem. Az megint más, hogy politikai szinten elég nagy zavart okoztak. A pedagógusok egy része megpróbált oda orientálódni, de hiába ment oda, semmit nem kapott. Az a szervezet nem működött, legalábbis ebben a térségben. Tehát voltak, de ahogy jöttek, olyan hamar el is mentek. Tulajdonképpen nem ők zavarták meg a pedagógiai intézeteket, hanem az a politikai szándék, amely meg akarta szüntetni őket. Pontosabban nem a funkcióikat akarta megszüntetni, hanem az egész intézményrendszert, mert nem tudta érvényesíteni benne a saját hatalmi törekvéseit, nem tudta kicserélni saját kádereire az intézmények dolgozóit. Szándékuk szerint ezt az intézményrendszert máról holnapra szeretnék volna megszüntetni, de úgy, hogy másnap akár már újraindították volna saját apparátussal. Mivel a politika az iskoláig akart lenyúlni, illetve lelátni, és nem bízott meg a pedagógiai intézetekben, ezért hozott létre egy új szervezetet, amin keresztül ugyancsak nem látott le az iskoláig. Szerintem nem is kell lelátnia a minisztériumnak az iskolákhoz, legalábbis olyan módon nem, ahogy ők szeretnék volna.

F. A.: Hogyan változott meg a helyzet 1994 után?

K. J.: 1990-94 között gyakorlatilag a megyei önkormányzat más felállás alapján szerveződött, mint 1994 után, amikor megváltozott az önkormányzat összetétele. Most már pártok frakciói ülnek a megyei önkormányzatban, addig pedig területi alapon választották a képviselőket, és nem pártérdekek alapján. 1990-94 között a megyei önkormányzat egyértelműen pedagógiai intézet-párti volt itt a megyében. Persze ez egy kicsit személyes dolog is, hiszen korábban döntő többségükkel együtt dolgoztam, ilyen értelemben minden támogatást megkaptam tőlük. 1994 után viszont a minisztériumi támogatás politikai szinten nagyon jó volt, de a megyei önkormányzati támogatás csupán szinten maradt, vagy még rosszabb lett. Egy kicsit talán ügyetlen volt a minisztérium, mert túlhangsúlyozta a pedagógiai intézetek szerepét, azt, hogy mennyire épít rájuk, és hogy nélkülük egy lépést sem tesz semmilyen irányban. Ugyanakkor nem adott hozzá pénzt. A megye pedig azt mondta, hogy ha a minisztériumnak ennyire fontos a pedagógiai intézet, akkor támogassa. 1994-96 között egy olyan helyzet kezdett kialakulni, amikor anyagilag nem jártunk jobban, de politikai támogatottságunk folyamatosan javult. Majd 1995-ben, amikor a minisztériumnak már komoly belső anyagi forrásai voltak, és különböző pályázati források nyíltak, akkor a pedagógiai intézetek és a minisztérium közötti finansziális értelemben egy új típusú kapcsolatrendszer kezdett kialakulni. Sokmindenre tudtunk pénzt szerezni. Többek között, amikor a szaktanácsadó rendszert a fenntartónk megszüntette, akkor a minisztériumtól pályázat útján sikerült pénzt szereznünk, és tovább tudtuk működtetni azt. Ezzel egy új típusú szakértői hálózatot építettünk ki, az úgynevezett NAT szakértői hálózatot tizenkét fővel. Munkájuk nagy eredményének tartom, hogy tapasztalataikra építve és aktív közreműködésükkel sikerült továbbfejleszteni egy nyíregyházi tantervcsaládot, amely minden szempontból egyedülálló Magyarországon. Ilyen vállalkozásba más megyei intézet nem kezdett, de ennyire részletesen kidolgozott tantervet mások sem csináltak. Ugyanis ezek a NAT-szakértők előtte egy éven át járták a megyét, és ők kimondottan a NAT-tal foglalkoztak, a NAT szellemi előkészítését végezték, először „járási”, majd kis körzeti szaktárgyi és általános pedagógiai szinteken. Vagyis 1995 után már jöttek a pályázati lehetőségek, és ezek lélegzetvételhez juttattak bennünket. Például egy ilyen pályázat keretében csináltunk tankönyvbemutatót. Továbbképzésekre is sikerült pénzt szerezni. Így enyhült az az önkormányzati szorítás, amely a megyei önkormányzatok részéről jelentkezett, és még ma is tart. Most már nem politikai okok miatt, hanem mert a megyei önkormányzatok szegényebbek lettek. A privatizáció befejeződésével, amikor már nem lesz mit eladni a megyének, így különösen jövőre és utána fognak még nehezebb helyzetbe kerülni a megye által fenntartott intézmények. A mi megyénkben eddig még volt pénz, mert viszonylag jól gazdálkodtak, és volt mit eladni. De ha a keretük szűkül, akkor nyilván nem az általuk fenntartott iskolákon fognak spórolni, hanem rajtuk próbálnak meg spórolni.

F. A.: Milyen változások történtek 1994 után az intézet létszámában?

K. J.: A létszám fokozatosan lefelé épült, egészen napjainkig. 1995-96-ban kilenc fővel csökkent a létszám, ma tizenhat fő az apparátusunk. Ugyanakkor a felszereltség nem sokat változott. Például saját nyomdánk van, ami az első intézeti nyomda volt az országban. 1985-ben egy sokszorosítót szerveztünk, és amikor 1990-ben kezdődött a cudar korszak, akkor csináltuk meg a nyomdát. Az utóbbi időben döntően pályázati támogatásokból javult valamennyire a felszereltségünk, intézeti területünk egy részét bérleménybe adtuk a szakmai szolgáltatói részt képező állandó taneszközbemutató és üzlet működtetésére.

A harcunk tehát még most is tart, de nem politikai, hanem gazdasági okok miatt. A gazdasági okok most sokkal szorongatóbbak, mint a politikaiak voltak. Az elmúlt két-három évben általában megdupláztuk a költségvetési támogatást, ami 27 millió forint volt. Például, amikor az aktív munkát abbahagytam egy évvel ezelőtt, akkor kb. 30 millió Ft pályázatokon és más

módon megszerzett pénz állt intézetünk rendelkezésére. Jelenleg biztatónak tűnik, hogy miközben a megyei önkormányzat lehetőségei szűkülnek, a minisztérium már elszánja magát arra, hogy a pedagógiai intézeteket nemcsak erkölcsileg és politikailag, hanem anyagilag is támogassa. 500 millió forintot különítettek el a pedagógiai intézetek támogatására. Ez intézetenként 25-30 millió forintot jelentene. Eddig apró pályázatokból szedtük össze a pénzeket, most úgy tűnik, hogy ugyanannyi pénz egyszerre jön be.

Az intézetek pénzügyi helyzetét az is befolyásolta, hogy szolgáltatásaink piacosítása nem sikerült teljes mértékben, mivel akiknek mi el akartunk adni, azoknak nagyon kicsi volt a vásárlóereje. Most a pedagógus továbbképzésekhez nyújtott pénzekkel megnőtt a vásárlóerő is. Ilyen értelemben tehát biztató az intézmények további sorsa. Viszont fennáll az a veszély, hogy ha a minisztérium támogat, akkor az önkormányzat azt fogja gondolni, hogy ő fokozatosan visszavonulhat. Tehát ami megjön a réven, azt elveszthetjük a vámon, vagy fordítva. Ez a veszély tehát fennáll, és ez lecsapódhat úgy is, hogy megfelezik a költségvetési támogatást. Mi többször elmondtuk a minisztériumban, hogy ne így csinálják meg a minisztériumi támogatási rendszert, hanem programokhoz csatolják. Ezt úgy kellene működtetni, hogy amikor már a költségvetési támogatást jóváhagyták, utána kellene plusz támogatást nyújtania a minisztériumnak. Ezzel taktikázni kellene, mert egy megyei főjegyző olvasatában ez úgy jelenhet meg, hogy kevésbé támogatja majd az intézeteket, inkább az iskolákra fordít többet. Tehát egyik oldalról stabilizálódni látszik a pedagógiai intézet jövője, mert a minisztériumtól sokat fognak kapni, de féltő, hogy a másik oldalról kevesebbet. Ezen végérvényesen csak a normatív intézeti finanszírozással lehetne megnyugtató helyzetet teremteni. Úgy tudom, hogy ezen a területen is biztatóak a kilátások.

F. A.: Milyen az intézet szervezeti felépítése?

K. J.: Tulajdonképpen úgy működünk – ezt én alakítottam ki –, mint egy tantestület. Van az igazgató, egy helyettes és három csoport vagy munkaközösségvezető. A kollegák között a feladatokat tevékenységi területek szerint osztottuk el. Ahhoz, hogy leképezzük az iskola szakmaiságát, körülbelül ötven fős apparátus kellene. Ezt nem lehetett megcsinálni. A fővárosban ez sokáig így működött, de úgy tudom, hogy ezt ők is fokozatosan feladják. Ezt a struktúrát 1993-ban alakítottuk ki, amikor láttuk, hogy nem tartható tovább a korábbi felépítés. Korábban nálunk is óvoda, alsó tagozat, felső tagozat, gyógypedagógia stb. szerint voltak osztva a csoportok. Volt például természettudományi felelős, aki a fizika, a kémia stb. tárgyakat gondozta, de ez nem ment, jobb megoldás a tevékenységi területekenkénti csoportosítás. Így van most például egy továbbképzési, információs, innovációs és pályaválasztási felelős, de van egy pályaválasztási laborunk is. Ez az egyetlen az országban az intézetek közül, ahol még pályaaalkalmassági vizsgálatokat végeznek. Elsősorban az állami gondozottak, a szegény sorsú vagy a bizonytalan gyerekek esetében működtetjük ezt a szolgáltatást. Tehát a szerkezetünk nagyon legegyszerűsödött a korábbihoz képest, jelenleg csak tizenegy pedagógus dolgozik az intézetben, a többi technikai személyzet. Sajnos, az anyagi elszegényedés mellett a pedagógiai intézeteket jelentős minőségi veszteségek is érték az elmúlt években. Sok az ún. ott rekedt káder, és kvalifikációs problémák is vannak. A pedagógiai intézet inkább szervezési feladatokat képes megoldani. Önmaga erejéből nagyon kevés fejlesztő dologra képes. Ez koncepcionális problémát is felvet. Ezen csak úgy lehet túljutni, ha maga mögé tudja állítani a pedagógustársadalom legjavát, és nekik folyamatos szakmai megbízatásokat ad. Erre például szolgálhat az a bizonyos nyíregyházi NAT-tanterv fejlesztése, amikor negyven-ötven embert vontunk be ebbe a munkába. Megszerveztük és megfizettük ezeket az embereket, hogy egész nyáron dolgozzanak és készítsék el a tanterveket. Tehát egy ilyen pedagógiai szolgáltató intézménynek jövőbeni struktúráját

szerintem úgy kellene felépíteni, hogy egy nagyon kis létszámú függetlenített szervező apparátus egy sokkal nagyobb számú megbízott szakemberekkel dolgoztasson. Az itt dolgozó tizenegy pedagógusnak ebben a struktúrában legalább háromszáz megyebeli kitűnő szakemberrel legyen folyamatos munkakapcsolata.

F. A.: Ezek szerint készen vannak egy helyi tantervcsomaggal?

K. J.: Igen, most nyáron készítettük el, és már kb. hétszázat el is adtunk belőle.

F. A.: Mikor kezdték el a munkát?

K. J.: Két évvel ezelőtt kezdtük el szervezni. Volt a már említett tizenkét fős NAT szakértői gárda, akik egy évig járták a megyét. Ők választották ki és kérték fel a pedagógusokat a tantervírásra. Általában gyakorló pedagógusok vettek részt a munkában, de voltak páran a tanárképző főiskoláról is. Minden tárgynak volt egy felelőse, aki még három-öt embert bevont a munkába.

F. A.: A NAT-tal kapcsolatban milyen vélemények a jellemzők?

K. J.: Egzakt mérésünk ezzel kapcsolatban nincsen, nem tudjuk, hogy a pedagógusok hány százaléka fogadja el vagy sem. A pedagógusok inkább arra vártak, hogy valami történjen már, mozduljon a helyzet valamerre. Tehát a bizonytalanságtól akart mindenki szabadulni, és most a NAT kapaszkodónak tűnik. Tehát aki NAT-párti, az nem biztos, hogy azért az, mert az a meggyőződése, hogy ez biztosan javítani fog az oktatáson. Inkább azt látják benne, hogy stabilizálódni fog az iskola helyzete. Megszűnik a sokak által iskolaüldözésként megélt racionalizáció. Én inkább ezt érzem a NAT jelentőségének, de azt gondolom, hogy még hátra van a neheze, amikor meg kell csinálni a helyi óraterveket és tanterveket. Igazán ez lesz az első nagy próbatétel. A második pedig az lesz, hogyha kész a helyi tanterv, amelyben a helyi értékek oktatása is szerepel. Sok tanári továbbképzésen voltam már előadó, és az a tapasztalatom, hogy ahhoz, hogy ezt a helyi tantervet a pedagógus tanítani tudja, ahhoz neki is nagyon sokat kell tanulnia.

A helyi tanterveket meg is lehet vásárolni, amelyen lehet egy szerény adaptációt végezni és elkészíteni hozzá az óraterveket. De például Tiszabercelen a magyar szakos tanárnak meg kell tanulnia Bessenyeit, Szatmárcsekén meg Kölcseyt. Igazán ez lesz a nehéz munka. A tantervkészítéshez nagyon sok a segédanyag, és továbbképzéseket is szervezünk. Mindenki meg fogja csinálni a saját helyi pedagógiai programját és tantervét, ezzel nem lesz gond. Itt az a féltő, hogy a programok elfogadásánál a helyi önkormányzat egyetlen szempontot fog mérlegelni, hogy mennyibe kerül. Féltő, hogy a legolcsóbb változatokat fogják kikényszeríteni. Hiszen a központi támogatás nem elegendő arra, hogy igényesen differenciált, személyiségközpontúvá alakuljon az iskola. Így hozzá kellene tenni a helyi igények szakmai finanszírozását. Ezt gyakorlatilag az önkormányzatnak kellene biztosítania. Itt pedig elsősorban a takarékoság lesz, volt, marad a fő szempont, tisztelet a kivételnek.

F. A.: Ezt a nyíregyházi tantervet már véleményezték is?

K. J.: Igen, az OKI véleményezte. Ők jelölték ki lektort, és ők is finanszírozták. Pályázat útján nyertünk erre pénzt. Ezt egyedül nem tudtuk volna megcsinálni. Tíz műveltségi területre készült el a tanterv, és emellett van egy általános leírása is.

F. A.: A megyén belül ezt a tantervet fogják használni?

K. J.: Valószínű, hogy egy iskola két-három helyi tantervet megvesz, és abból fogja kialakítani a sajátját.

F. A.: A megyében csináltak már iskolák helyi tanterveket?

K. J.: Az országban már forog úgy hat-nyolc helyi tanterv. Úgy tudom, hogy egy részük az Interneten is rajta van. Ha jól tudom, a Nemzeti Tankönyvkiadó csinált a miénkhez hasonló teljes iskolai tantervet elsőtől tizedik osztályig, illetve az Eszterházy tanterv szól tíz osztálynak, de különböző résztantervekből is egyre több van. Például a megyében a nyírteleki iskola és a nagykállói általános iskola tantervét jelentette meg az MKM. A miénk az nem iskolai. A miénknél az volt a cél, hogy egy átlagiskolát céloztunk meg, és le is írtuk, hogy mit jelent egy átlagiskola. Nagyon sok iskola elkészíti a sajátját. Tantervünket lényegében ennek figyelembevételével, kritériuma alapján készítettük.

F. A.: Mennyiért árulják a tantervüket?

K. J.: 4000 Ft, ez majdnem önköltségi ár.

F. A.: A NAT mellett új vizsgarendszer is lesz. Mi erről a véleménye?

K. J.: Pedagóguskörökben ezzel kapcsolatban az a vélemény, hogy a kétszintű érettségivel legitimizáljuk azt a helyzetet, ami már kialakult Magyarországon, hogy aki eljut az érettségiig, az leérettségizik. Ezek egy része továbbtanulásra alkalmatlan, a másik része pedig alkalmas. Ma az érettségi csupán dekoráció az ember életében. Ezt most részben legitimizáljuk, és azt végérvényesen kettészakítjuk. Van egy olyan érettségi, amivel tovább lehet tanulni, és van egy, amivel nem lehet továbbtanulni. Félő, hogy ezekhez a viszonyokhoz az iskolák úgy fognak alkalmazkodni, hogy eleve úgy fogják kezelni a gyereket, és ettől a gyerek is úgy fogja magát kezelni. Félő, hogy ez nem javítja majd a teljesítményt az iskolákban. A kétszintűség azokat a társadalmi csoportokat fogja sújtani, amelyek minden szempontból hátrányosabbak, amelyek nem tudnak extra szolgáltatásokat megvenni, például nem tudnak magántanárt fogadni. Ők csak az iskolára lesznek ráutalva. Tehát nem vagyok benne biztos, hogy a kétszintűség nem növeli-e a társadalmi különbségeket. Lesznek olyan iskolák, amelyek B szinten fognak érettségiztetni, és lesznek olyan iskolák, amelyek A szinten. Gyakorlatilag a társadalom tehetős rétegei kis energiabefektetéssel a tudás újraelosztásából kétszeresen részesülhetnek. Hiszen tudomásom szerint a felvételi keretszámok 10-15%-a már most tandíjas. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy ennyivel szűkülnek a lehetőségek. Ez azt is jelenti, hogy az elit egyetemeken ma már a fizikai dolgozók gyerekeinek a hallgatói részesedése csak pár százalék.

F. A.: Kanyarodjunk vissza az intézethez. Az iskolák és az iskolafenntartók részéről milyen elvárások fogalmazódtak meg az intézet felé?

K. J.: Az iskolák elvárásaiban nagyon nagy változást nem tapasztalok. Az iskolák nyilvánvalóan azt várják el, hogy a pedagógiai intézet lássa el őket megfelelő információval, segítse a szakmai ambícióikat, innovációs törekvéseiket. Megfelelő szaktanácsadói rendszerrel rendelkezzen. A tanulóifjúság felé pedig a pályaválasztásban való segítségnyújtást várják el. Az iskolák annak is örülnének, ha az intézet számukra valamilyen szakmai védelmet is tudna nyújtani. Tehát, ha az iskolát indokolatlanul éri valami miatt támadás, akkor az

intézet meg tudná védeni. Ez nagyon fontos volna. A centralizált oktatásirányításnak éppen az volt az ereje, hogy többségében elérte, hogy azok az erők, amelyek az iskolában nem érdekeltek, ne tudjanak beleszólni az iskola munkájába. Ma az iskolák védtelenek, a munkájukat gyakran a pillanatnyi pénzügyi céloknak vagy politikai, illetve személyi érdekeknek alávetetten ítélik meg. Az önkormányzatok leginkább káderutánpótlásuk segítségével számítanak ránk. Gyakran pedig iskolaháborúk esetén várnak tőlünk segítséget, hogy mi ítéljük meg az iskolát. Ez nem intézeti feladat. Tehát az önkormányzatok az intézettől azokat a feladatokat szeretnék számon kérni ma is, amelyeket korábban, például szakapparátusok felügyeletét. Az önkormányzatokat különösebben nem érdekli, hogy a pedagógiai intézetben milyen szakmai fejlesztéseket, továbbképzéseket, illetve méréseket csinálnak, inkább igazgatási jellegű elvárásaik vannak velünk szemben. Ez elől nem lehet kitérni, hiszen a megyei önkormányzat dönt a költségvetésünkről. Ez olyan problémát is jelent, hogy nem tudunk a megyei önkormányzat számára olyan szolgáltatásokat nyújtani, ami a szemükben az intézetről pozitívabb képet alakítana ki.

F. A.: Milyen az iskolákkal való kapcsolatuk?

K. J.: Folyamatos, és mégis döntően akciókhoz kötött a kapcsolattartás. A megyében ugyanis 306 óvoda, 259 általános iskola, 18 szakmunkásképző és 42 középiskola működik. Ennyi intézménnyel nem lehet napi kapcsolatunk. Például a Hírmondónk egy kapocs. Itt tesszük közé a mindig aktuális információk tömegét, például a továbbképzési lehetőségeket, pályázatokat, könyvismertetőket. Bizonyára van olyan iskola, amellyel már évek óta nincs kapcsolatunk, de van olyan is, amellyel hetenként találkozunk. Mi bombázzuk a kínálatunkkal az iskolákat, és az ő fogékonyságukon múlik a kapcsolattartás. Azt kell, hogy mondjam – bár erről nincs pontos statisztika –, hogy az intézmények 60-70%-ával folyamatos a kapcsolatunk. A többiekkel lazább a kapcsolatunk, vagy nincs is, azért, mert vagy alamuszi az iskolavezető, vagy azért, mert nincs pénzük, illetve mert nem elég motiváltak. Egyszer minisztériumi megbízásból voltam egy másik megye pedagógiai intézetében és néhány iskolában is. Az iskolaigazgató mereven elzárkózott az intézettől, mert az intézet igazgatója korábban szintén iskolaigazgató volt, és onnan már jól ismerte, és azt mondta, hogy ő abba az intézetbe be nem megy. Tehát személyes okai is lehetnek annak, ha egy iskola nem tart a pedagógiai intézettel kapcsolatot.

Hangsúlyozom, nekünk nap mint nap bombáznunk kell az iskolákat szolgáltatási ajánlatainkkal. Mondok egy példát. Én ugyan e körön már kívül vagyok, hiszen nyugdíjba mentem, de azóta is többféle dologban veszek részt. Mostanában több kiadványt jelentettünk meg, például Oktatásirányítás és iskolafenntartás, A minőség iskolája vagy a Katedra nélkül című könyveinket helyi alkotók bevonásával készítettük el. Ez utóbbiban a munkanélkülivé váló pedagógusoknak szeretnénk segíteni. Most készül az Ezer éves a magyar iskolai mozgalom keretén belül egy megyei jubileumi emlékkötet. Ezt a könyvet egy közoktatási adattárnak, almanachnak szánjuk, melyben a megyei intézményeinknek – nagyságuktól függően – egy-két oldalas bemutatkozási lehetőséget adunk. Ily módon könyvünk több száz szabolcsi pedagógus közös szellemi termékeként jelenik majd meg.

Van egy rendszeres kiadványunk is, a Pedagógiai Műhely, amelyet már 25 éve szerkesztünk. Ehhez az iskoláktól kérünk cikket, információt. Ez is a kapcsolattartás egyik módja. A taneszközboltunkat és a tankönyvbemutató termünket is látogatják az iskolák. A kisebb körzetekbe pedig mi visszük ki a könyveket.

F. A.: Milyen az intézet kapcsolata az önkormányzatokkal?

K. J.: Nekem volt szerencsém az előző korszakot is megtapasztalni. Nehéz bármilyen összehasonlítást tenni, mert mások voltak a viszonyok. A korábbi tanácsi rendszer erőteljes iskolafejlesztést folytatott, tömegével épültek az iskolák. Most pedig a pedagógusok érzésem szerint talán indokolatlanul is egy depressziós időszakot élnek át. Az önkormányzatokról nem lehet általában azt mondani, hogy iskolapártiak vagy iskolaellenesek, de összességében legalább annyira iskolapártiak az önkormányzatok, mint annak idején a tanácsok voltak. Ugyanis a tanácsi rendszerben az iskola fejlesztési, beruházási szempontból volt fontos. A tanácselnök hozott a falunak egy iskolát. Utána már kevésbé érdekelte – tisztelet a kivételnek –, hogy mi van az iskola falain belül, hogy milyen az iskola arculata, milyenek a belső viszonyok stb. Ma is a hatalom legitimizációs eszköze az iskola, csak most szűkebbek a fejlesztési lehetőségek, sőt, helyenként leépítések vannak. Talán pont ezért nincs az önkormányzatoknak más lehetőségük, meg kell nézniük, mi van a falakon belül. Az új hatalom talán érzékenyebb az iskola belső világával szemben, érdekeltőbb az ott zajló folyamatokban, mint a tanácsi rendszer volt. Ma már, amikor a szülő egy másik iskolába viheti a gyermekét, már nem elég, ha kívülről gyönyörű, kacsalábon forgó épület az iskola, ma örömeinkre mind jobban az számít, hogy mi az iskola kínálata, milyen a képzési struktúrája, milyen a műveltségtartalma, hogyan készítik fel a továbbtanulásra a gyerekeket. Tehát ezek a szempontok jobban rákényszerítik az új hatalmat arra, hogy benézzen az iskola falai közé.

F. A.: Említette a leépítéseket. Ebben a megyében is voltak iskolaátszervezések és bezárások?

K. J.: Igen, több helyen is voltak, zajosabban ment ez Nyíregyházán, Mátészalkán és Fehérgyarmaton.

F. A.: Mikor voltak ezek az átszervezések és leépítések?

K. J.: Tavaly és az idén is. Fehérgyarmaton most folyik. Erről pontos információkkal nem rendelkezem. Nyíregyházán tavaly szüntettek meg egy iskolát, amelyet az evangélikus egyház vett át, és igaz, mostohább körülmények között, de tovább működteti. Megyénkben is ugyanaz játszódott le, mint máshol az országban, bár talán itt mégsem volt annyira éles konfliktus, mint más helyeken, ahol az intézményhálózat jobban ki volt építve. Szabolcsban a gyereklétszám is máshogyan alakul, hiszen mindig is magasabb volt a népességszaporulat az országos átlagnál. Amikor mi új iskolákat építettünk, akkor le is kellett bontanunk jó néhányat. Ezek az új iskolák befogadták az új populációkat, de rendkívül zsúfoltak voltak. Most ugyan kb. egyharmaddal csökkent a tanulólétszám, de csak a zsúfoltság csökkent, az iskolák döntő többsége nem kihasználatlan. Nem sújtotta úgy az iskolaátszervezés és bezárás ezt a területet, mint egy dunántúli megyét, ahol hosszú időn át negatív előjelű volt a természetes szaporulat, és ahol az új iskolák egy része ma már üresen kong.

Helyzetünk összefügg azzal is, hogy mi korábban az iskolakörzetesítést nem hajtottuk olyan szélsőségesen végre, mint sok más megye, így alig kellett visszakörzetesíteni. Ez talán csak hat-nyolc iskolát érintett. Ezeket most megint visszakörzetesítik. Mert az új hatalom 1990-91 között visszaadta a kistélepüléseknek az iskolákat, amelyek egy része most megint működésképtelenné vált vagy válik. Annak idején, amit mi bekörzetesítettünk, azt nagyon körültekintően iparkodtunk megcsinálni. Amikor a tanácshoz kerültem dolgozni, azzal kezdtem, hogy térképet vettünk magunk elé, megnéztük az egyes területek infrastruktúráját, földrajzi helyzetét, térségi energiáját, és ennek alapján döntöttük el, hogy hová kell iskolát építeni. Ebben sokat segített a földrajzos múltam. Kijelöltük ezeket az iskolaépítő körzeteket, és ma is ezek dominálnak.

F. A.: Ezek az átszervezések már lezárultak a megyében?

K. J.: Nem, a településszerkezet mozog és változik. Emellett az egyházak is megpróbálják a maguk iskolarendszerét kialakítani. A tehetősebb szülők elviszik a gyerekeket az elit iskolákba. Tulajdonképpen, amíg a társadalomban nem zárulnak le a nagyobb mozgások, addig az iskolastruktúra is változni fog. Amíg a népesség belső mozgása nem stabilizálódik, addig az iskola sem fog stabilizálódni. Ennél azonban sokkal nagyobb gond az, hogy nem tudják az iskolák, hogy milyen struktúrában tanítsanak. A NAT-ot sokan úgy próbálják feltüntetni, hogy az szerkezetfüggetlen, pedig ez nem igaz. Várhatóan komoly probléma lesz az iskolák számára, hogy milyen iskolastruktúrát alakítsanak ki: hat, nyolc, tíz vagy tizenkét osztályuk legyen-e. Tegnap is itt volt tanácsot kérni egy nagyközség polgármestere, meglehetősen volt a tanácsstalansága, mit csináljon, milyen szerkezetűvé váljon az oktatásuk. A szerkezeti problémák várhatóan most fognak konfliktusos helyzeteket okozni.

F. A.: Az átszervezések kapcsán kellett-e pedagógusokat elbocsátani?

K. J.: Igen. Pontos statisztikai adataim nincsenek, de a megyében úgy 250 körüli a munkanélkülivé vált pedagógusok száma. Ezért is készítettük el azt a bizonyos kötetet, amit már említettem, hogy ez segítséget nyújthasson a munkanélkülivé válók számára. De emellett még a frissen végzőket is számításba kell vennünk. Itt állandósulni fog a pedagógus munkanélküliség, és azt is figyelembe kell vennünk, hogy a tanárképző főiskola ontja a pályakezdőket.

F. A.: A középiskolák esetében mennyire volt jellemző az az országos folyamat, hogy a helyi önkormányzatok megyei kezelésbe adták iskoláikat?

K. J.: Ez nem volt jellemző, egyet sem adtak vissza. Többen akarták, de végül is nem lett belőle semmi. A központi normából, és még egy kis segítségből nagyjából ki tudnak jönni ezek az iskolák. A megyének ugyan jobbak a kondíciói, mint a helyi önkormányzatoknak, mert a megyének volt vagyona, amit el tudott adni. Az iskolák szerettek volna visszakerülni a megyéhez, pont a nagyobb támogatás reményében. A megye is fogadná őket, hiszen ott az az apparátusi érdek dominál, hogy ha nagyobb az intézményhálózat, akkor biztosabb az állásuk. Főleg – szerintem indokoltan – a szakképzést szeretnék megszerezni. Volt egy próbálkozás, hogy a szakképzést visszaszerezzék, de ez túl bonyolult lett volna, mert ehhez többek között az önkormányzati törvényt kellene módosítani. Ezt pedig egyetlen politikai erő sem vállalta fel.

F. A.: Mennyire vannak finanszírozási gondjaik az iskoláknak?

K. J.: Tudomásom szerint a csaknem általánossá váló szegénységen túl nincsenek nagyobb gondok. Volt két-három olyan iskola, illetve község a megyében, ahol kormánybiztosi segítségre is szükség volt, hogy tovább működhessenek. Inkább az a kérdés, hogy van olyan iskola, amely 80 ezer Ft/főből tartja fenn magát, és van olyan, amely 200 ezer Ft/főből. Tehát inkább az itt a kérdés, hogy hány olyan iskola van, amely a minimális költségvetésből finanszírozza magát. Ezekben az iskolákban a táblán és a krétán kívül nem sok mindenre van lehetőség, nem tudnak differenciált csoportokat létrehozni, nem tudnak plusz szolgáltatásokat nyújtani a gyerekeknek stb. Azoknak az iskoláknak a száma, amelyek a minimumból működnek, szerintem elég sok, főleg a kistélepüléseken. Hiszen egy olyan kis községben, ahol 40-50%-os a munkanélküliség aránya, ott az önkormányzatnak nincsenek, nem lehetnek jelentős bevételei. Ezzel kapcsolatban a törvény kiegyenlítő mechanizmusai még nehezen

mérhető, hogy mennyire működnek, és milyen hatással vannak ezekre a településekre és iskolákra.

F. A.: Mi a véleménye az intézet jövőjéről?

K. J.: Bennem már az 1970-es évek végére megérlelődött az a gondolat, hogy hatalmi eszközökkel nem lehet oktatást irányítani. Az oktatás irányításához és fejlesztéséhez egy nagyon széles szakmai háttérre is szükség van. Hiszen egy iskolától csak akkor lehet számon kérni, hogy csinál-e valamit, ha megteremtjük hozzá a feltételeket, nem csupán az anyagi feltételeket, hanem a szakmai feltételeket is. Ilyen értelemben meggyőződés, hogy szükség van egy szolgáltató intézményre. Innovációs, információs, továbbképzési, tanácsadói, pszichológiai szolgáltatásokra. Többek között ez utóbbi is a gyengénk, ezen is változtatni kellene, ezt mutatják a nyugat-európai példák is. A devianciákkal küzdő gyerekek számára erre a szolgáltatásra mindenképpen szükség volna. Emellett eszköztípusú szolgáltatások is szükségesek, például tankönyv- és taneszközellátás stb. Ezek mindenféleképpen kellenek. Én egyértelműen szolgáltatóspárti vagyok. Ezek nem direkt irányítási eszközök, de a szolgáltatásban, a feltételek alakításában nagyon fontos indirekt irányítási lehetőségek vannak. Mi jelenleg direkt irányítási feladatokat nem látunk el, és nem is kell, hogy ellássunk. Semmiféle hatalmi eszköz nincs a kezünkben, és ez így van jól. Mi teljesen egyenrangú félként dolgozunk az iskolákkal, a pedagógusok a kollégáink. A pedagógiai intézetekkel kapcsolatban most a minisztérium megítélése pozitív. A törvénymódosítás is jelzi, hogy a minisztérium rádöbrent arra, hogy az intézetekre szükség van, és egy nagyon sokszínű szolgáltató bázison keresztül lehet eljuttatni azokat az elképzeléseket az iskolákhoz, amelyeket ők meg akarnak valósítani. Fontos közvetítő szerepet szántak a pedagógiai intézeteknek. Ha a szaktanácsadói rendszert sikerül a minisztériumnak megfinanszírozni és stabilizálni, akkor a minisztérium akár közvetett irányítási eszközként is használhatja majd az intézeteket.

*(Az interjút
Fehérvári Anikó
készítette)*